

Mötesplats – kulturarv, lärande, besöksnäring

Förstudierapport med underlag för ansökan om projekt för nationell kunskapsutveckling inom det kyrkliga kulturarvet 2024

Förstudiens genomförande och resultat

Förstudien Mötesplats – kulturarv, lärande och besöksnäring genomfördes 2022 enligt beviljad ansökan från Uppsala domkyrkoförsamling (huvudsökande) och enheten för kulturarvsstöd vid kyrkokansliet i Uppsala (medsökande). Inom ramen för förstudien genomfördes tre seminarier/workshops med inbjudna aktörer som bedömdes ha kompetens inom områdena kulturarv, lärande och besöksnäring och intresse av att samverka med utgångspunkt i frågor relaterade till kyrkligt kulturarv. Gensvaret var generellt stort med ett deltagande av 15-25 deltagare vid varje seminarium/workshop från olika organisationer, vetenskapliga discipliner och delar av Sverige. Bland deltagarna märktes anställda vid Svenska kyrkans nationella nivå, stift och församlingar, Riksantikvarieämbetet, centrala, regionala och lokala museer, Sveriges Hembygdsförbund, forskare med inriktning på teologi, konstvetenskap, kulturvård, turism och destinationsutveckling vid olika lärosäten samt organisationer regionalt och lokalt verksamma inom besöksnäring. Förstudiens seminarier inventerade och lyfte fram möjligheter och utmaningar inom områdena kulturarv, lärande och besöksnäring samt inbördes beroenden och potentiella synergieffekter. Detta synliggjorde några specifika områden som bedöms vara särskilt intressanta skärningspunkter för områdena kulturarv, lärande och besöksnäring, och tydliggjorde likheter i förhållanden mellan olika aktörer.

Följande rapport redovisar reflektioner och slutsatser från den genomförda förstudien, med fokus på att ta fram ett underlag för en ansökan om en huvudstudie (hädanefter projekt), där frågeställningar fördjupas och konkretiseras i en vidare krets av samhällsaktörer och intressenter.

Förstudierapporten har disponerats på samma sätt som den ansökan som inlämnades i februari 2023, avseende medel för nationella kunskapsutvecklingsprojekt 2024, men innehåller mer utförliga överväganden och resonemang.

Bakgrund

Svenska kyrkan förvaltar med stöd av staten ett ojämförbart rikt kulturarv av kyrkobyggnader, inventarier och kyrkomiljöer liksom ett immateriellt kulturarv av musik, traditioner, liturgi med mera. För framtiden finns det stora utmaningar i att bevara, utveckla och tillgängliggöra kulturarvet för hela befolkningen och samtidigt integrera det i Svenska kyrkans verksamhet på ett sätt som gör det möjligt och meningsfullt att bära de stora kostnader som är förknippade med dess vård och underhåll. Under 18- och 1900-talen avhände sig många församlingar en mängd äldre föremål som inte längre var i bruk, i något fall även kyrkobyggnader. I Sverige blev riksantikvarien och de statliga och regionala museerna svaret på frågan vem som skulle ta hand om dessa föremål. Den lösningen innebar också att Svenska kyrkan frånsade sig både ansvaret och möjligheten att låta detta kyrkliga kulturarv återfå sin plats och bruk inom ramen för kyrkans liv. Den sortens lösning är inte ett hållbart alternativ idag. Kyrkans kulturarv är ett levande arv och bör därför i största möjliga utsträckning också finnas inom kyrkans hägn och vara en aktiv del i dess bruk.

En av dagens utmaningar är att kunskapen om kristen tro blir alltmer fragmenterad bland allmänheten men också bland kyrkans egna anställda och förtroendevalda, samtidigt som de existentiella och andliga behoven är stora. Enligt ett uttalande från Kyrkomötet från 2019 behöver Svenska kyrkan för sin relevans och överlevnad "... lära och undervisa om bibelns berättelser och kristen tro samt om anknytningar och samband mellan människors livsfrågor och bibelns berättelser,

synliggöra kristen etik och den kristna trons bidrag för rättvisa, fred och försoning samt tolka och uttrycka kristen tro så att dess förmåga att ge oss människor mening och livsmod blir tydlig i vår tid.”¹

För att Svenska kyrkan ska kunna möta samtidens utmaningar betonar biskopsbrevet ”och lär dem...”² från 2021 vikten av lärande och undervisning. Kyrkostyrelsen har formulerat en vision för arbetet med lärande och undervisning fram till 2030 som bland annat handlar om att kunskapen om kristen tro ska öka i det offentliga rummet. Brevet beskriver undervisningens roll och ger exempel på ett antal pedagogiska och teologiska utgångspunkter för lärande som utvecklats och använts i kyrklig kontext, samt lämnar konkreta förslag på bibeltexter, psalmer och böner som kan ingå i den grundläggande undervisningen om kristen tro. Biskopsbrevet sätter också som målsättning för Svenska kyrkans arbete med undervisning och lärande att fler människor ska få möjlighet att lära känna Kristus och leva i hans efterföljd. Den kyrkliga traditionen behöver göras känd både för nya generationer och för den vuxne som vill växa i tro.

Biskopsbrevets exemplifiering på sådant som kan och bör utgöra kärnan i Svenska kyrkans lärande och undervisning utgår huvudsakligen från det skrivna, talade eller sjungna ordet. Samtidigt poängteras att det finns en mångfald materiella och immateriella yttringar att utgå från, bestående bland annat av kyrkobyggnader, konst, musik, föremål, seder och bruk. Det materiella kulturarvets relevans och fortsatta bevarande speglar detta förhållande i att det också är beroende av att kunskap om det förmedlas och förnyas. Det kyrkliga kulturarvet får betydelse genom den historia och de berättelser de förmedlar om samhället i gången tid. Det får också betydelse i de band och relationer som finns mellan samtiden och det förgångna. Det gör det kyrkliga kulturarvet samtidigt till del av både det förflutna och samtiden. Detta behöver dock synliggöras. Kunskapen om de kulturhistoriska värden som kulturmiljölagen omfattar måste därför både traderas och aktualiseras för sin tid. Om inte detta görs förlorar lagstiftningen som skyddar dess allmänna värden sin mening på sikt. Det finns således gemensamma utgångspunkter mellan Svenska kyrkans arbete med lärande och undervisning, den kunskapsuppbyggnad och förmedling som bedrivs av olika aktörer inom kulturarvsfältet, och besöksnäringens intressen. Det handlar om att låta kyrkans kulturarv tala om och vara en aktiv del av det som det skapats för.

Svenska kyrkans lärande och undervisning vänder sig till alla – också dem som inte uttalat tror eller önskar komma till tro. Som påpekas i biskopsbrevet har Svenska kyrkan som folkkyrka ett ärende till var och en i vårt land, oavsett ålder, bakgrund och förutsättningar samt förkunskap om kristendomens grunder. Därför finns det också enligt biskopsbrevet, anledning att använda och utforska många arenor och metoder för att förmedla kunskap.

Enligt överenskommelsen med staten ska Svenska kyrkan svara för att göra de kyrkliga kulturminnena tillgängliga för alla. Professionella aktörer inom kulturarvsfältet, såsom museer och arkiv, riktar också sitt arbete till den breda allmänheten. Den självklara utgångspunkten för att förmedla kunskap om och förståelse för kyrkobyggnader och kyrkliga föremål som kulturminnen och kulturarv, är att de tillkommit, använts och utvecklats för en specifik funktion i ett samhälle präglat av kristen tro och tradition.

---

¹ Svenska kyrkan, *Kyrkomötets uttalande om undervisning*, 2019, [Kyrkomötets uttalande om undervisning 20 november 2019.pdf \(svenskakyrkan.se\)](#) (20230224)

² Svenska kyrkan, *Biskopsmötet, ”och lär dem” Ett biskopsbrev om lärande och undervisning*, Uppsala 2021, [”och lär dem ...” Ett biskopsbrev om lärande och undervisning \(svenskakyrkan.se\)](#) (20230224)

Även besöksnäringen har som utgångspunkt att tilltala den breda allmänheten. Det ligger i näringens intresse att stödja aktörer som med hög kvalitet förmedlar kulturarvet i dess lokala miljö och kontext, samt bidrar till en infrastruktur som kan tillgodose behoven för besökare. Det finns också många sammanhang där Svenska kyrkan, utifrån de stora besöksmål hon förvaltar, själv behöver vara en aktör i besöksnäringen. Utan ett bevarat kulturarv och stabila aktörer som förmedlar kunskap om dem står besöksnäringen utan besöksmål.

Syftet med projektet

Syftet med projektet är att med Uppsala domkyrka som mötesplats och i bred samverkan mellan Svenska kyrkan och omgivande samhälle undersöka och belysa skärningspunkter mellan områdena kulturarv, lärande och besöksnäring. Projektets aktiviteter och resultat syftar till att skapa inspiration och nytta för såväl ideella som yrkesaktiva i det konkreta arbetet med att tillgängliggöra det kyrkliga kulturarvet.

Att vårda och underhålla det kyrkliga kulturarvet kostar mycket pengar. Kyrkan erhåller kyrkoantikvarisk ersättning mot att bland annat tillgängliggöra det kyrkliga kulturarvet i samma utsträckning som vid relationsändringen, enligt överenskommelsen med staten. Tillgängligheten mäts genom öppethållande av kyrkorna, det vill säga fysisk tillgång till kyrkorummet. Därutöver arbetar församlingarna med tillgänglighet på en mängd olika sätt.

Tolkningsnycklar och olika typer av kunskap ger tillträde till det kyrkliga kulturarvet. Församlingarnas undervisning om kristen tro och tradition, den kunskapsuppbyggnad som sker om kulturhistoriska värden i kyrkomiljöer och kyrkorum samt möjligheterna att vid besök skapa upplevelser och mervärden är alla väsentliga element för att kulturarvet ska förstås och framstå som relevant och angeläget att bevara för framtiden. Vid seminarierna/workshoparna diskuterades bland annat vad upprätthållandet av tillgänglighet betyder i den överenskommelse som träffats mellan staten och Svenska kyrkan. Vad har den för förutsättningar i framtiden och vilka metoder måste utvecklas för att möta nya behov?

Den kyrkoantikvariska ersättningen täcker inte Svenska kyrkans utgifter för vård och underhåll och dess värde minskar successivt i takt med kostnadsökningarna. Kan det övriga tillgängliggörandet som församlingarna bedriver bidra ekonomiskt till att bevara kulturarvet? Vilka möjligheter ger besöksnäringen? Går det att förena med församlingens övriga uppgifter och, i så fall, hur? Viktiga frågeställningar för projektet är:

- Vari ligger det allmänmänskliga i det kyrkliga kulturarvet och hur förmedlas det till någon som saknar den lokala kontexten eller kristna traditionen? Svenska kyrkan idag är ett trossamfund bland andra i ett pluralistiskt samhälle. Svenska kyrkan vänder sig till alla och har också i uppdrag att göra det kulturarv man förvaltar tillgängligt för alla. Kunskap om kyrkans kulturarv är också viktigt för att förstå konst, kultur och samhälle i stora delar av världen. Kan det kyrkliga kulturarvet ligga till grund för en dialog om religionens betydelse i samhället, på ett sätt som bidrar till ökad kunskap, ömsesidig förståelse och motverkar polarisering och stereotypa föreställningar? Hur kan Svenska kyrkans erfarenheter av religionsdialog bidra i ett sådant arbete?
- Vilka nya krav på kompetens och kapacitet ställer dagens "postsekulära" samhälle på det professionella kulturarvsarbetet i mötet med religiösa/kyrkliga kulturarv? Begreppet

”postsekulärt” används för att beskriva att vi idag lever i ett samhälle där religion återigen och på nya sätt är synlig och spelar en viktig roll. Hur kan man i det offentliga kulturarvsarbetet skriva, tala och förmedla betydelsen av religiösa erfarenheter och trosåskådningar för ökad kunskap om materiella kulturarv? Kunskap om förmedling och tillgängliggörande av historia och kulturarv utvecklas idag vid högskola/universitet och används inom såväl det offentliga kulturarvsarbetet som Svenska kyrkan. Museisamlingarna, åtminstone från medeltiden, utgörs till väsentlig del av föremål från kyrklig kontext. Många av Svenska kyrkans församlingar bedriver också ett ambitiöst arbete med kyrkorumspedagogik och visningsverksamhet. Kan andras kunskaper och nya didaktiska/pedagogiska metoder främja tillgängliggörandet av kyrkligt kulturarv?

- Hur kan det materiella kulturarvet användas i Svenska kyrkans lärande och undervisning? Svenska kyrkan är idag ett evangeliskt-lutherskt trossamfund vars lärande och undervisning bygger på en betoning av Ordet. Svenska kyrkan förvaltar samtidigt ett materiellt kulturarv både från tiden före reformationens kyrkosplittningar, det vill säga medeltiden, och tiden för den evangelisk-lutherska nationalkyrkan. Hur kan materiella ting och byggnader komplettera och berika Svenska kyrkans lärande och undervisning om den kristna kyrkans tro, organisation och betydelse i samhället?
- Vilken roll spelar kyrkorna för ekonomisk, social och andlig hållbarhet i samhället, i egenskap av symbol för staden och som del av ett varumärke i besöksnäringen? Vid sidan av den kyrkoantikvariska ersättningen och Svenska kyrkans egna resurser, vilka alternativa finansieringsformer kopplade till besöksnäringen kan bidra till att bevara, använda och utveckla det kyrkliga kulturarvet?

Projektet tar avstamp i Uppsala domkyrka av flera skäl. Domkyrkorna är centrala redskap för att bära ansvaret för det kyrkliga kulturarvet och utgör några av Svenska kyrkans största kontaktytor. Uppsala domkyrka tar emot cirka 600 000 besökare årligen (coronafria år). De kommer av många skäl, den övervägande majoriteten för att besöka kyrkan utan att delta i något särskilt arrangemang. Kyrkobyggnad, kyrkorum och museet Skattkammaren har en stark dragningskraft på stora grupper människor som inte vanligtvis deltar regelbundet i gudstjänst eller församlingsliv. Uppsala domkyrka arbetar aktivt med att utveckla mottagandet av besökare med välkomnande, praktiska resurser, försäljning och servering, information på plats och digitalt, stillhet och redskap för reflektion. I domkyrkan möter besökaren ett unikt sammanhang som berikar besöket oavsett om det motiveras av ett historiskt intresse, för att njuta av det vackra rummet eller för att be en bön.

Till domkyrkan finns också konserveringsateljéer med unika kompetenser knutna, som grundats ur domkyrkoförsamlingens egna behov. Textilkonserveringsateljén och glasmålningsateljén tar idag också uppdrag för andra kyrkor och beställare.

Mål

Det övergripande målet för projektet är att på olika sätt stärka det kyrkliga kulturarvets roll i både sociokulturella och samhällsekonomiska sammanhang. Projektet har också som mål att i bred samverkan främja tillgängligheten till de kyrkliga kulturminnena.

Tillgänglighet till de kyrkliga kulturminnena är en central fråga i överenskommelsen mellan staten och Svenska kyrkan, samt avgörande för det kyrkliga kulturarvets fortsatta samhällsrelevans.

Tillgänglighet är ett vitt begrepp och kan förstås på flera sätt. Det kan handla både om fysisk tillgänglighet, i den bemärkelsen att det ska vara möjligt att ta del av de kyrkliga kulturminnena på plats, och om att skapa förutsättningar för kognitiv tillgänglighet, det vill säga att ta fram och anpassa aktuell kunskap så att den är möjlig att förstå och ta till sig. Lärande och undervisning respektive besöksnäring kopplar till dessa aspekter av tillgänglighet.

Projektet har som mål att:

- 1) Skapa en mötesplats för ömsesidig kunskapsutbyte och dialog mellan professionella och ideella aktörer, inom områdena kulturarv, lärande och besöksnäring.
- 2) Bygga kunskap om möjligheter – och begränsningar – för samarbeten och synergier, sektorerna emellan.
- 3) Inspirera till att se det kyrkliga kulturarvet som resurs för lärande och utveckling av besöksnäring.
- 4) Uppmärksamma kyrkorummet som lärandemiljö och besöksmål.
- 5) Inspirera och bidra till perspektiv och metoder för att tillgängliggöra kyrkligt kulturarv.
- 6) Öka förståelsen för det kyrkliga kulturarvets värden för samhället, samt hur de finansieras.

Målgrupper

- Professionella och ideella inom kulturarvssektorn, lärande-/undervisningsverksamhet och besöksnäring, vars målgrupper i sin tur är till exempel ungdomar, skolelever, nyanlända, turister.
- Professionella och ideella inom Svenska kyrkans församlingar och pastorat.
- Allmänheten – särskilt i Uppsala, men också i övriga landet och internationellt.

Förväntade resultat och effekter

Resultat (samtliga leverabler är närmare beskrivna under Aktiviteter i projektet):

- Ett tvådagars seminarium vänt till professionellt och ideellt verksamma inom Svenska kyrkan och kulturmiljövård
- En publikation om kyrkor som lärandemiljöer
- En rapport om kyrkorna som besöksmål
- En film vardera för glas och textil med föreläsning
- En film utan föreläsning
- Tre utställningar med visningar öppna för alla

Effekter:

- Professionella ser ökad potential i det kyrkliga kulturarvet som resurs för lärande och besöksnäring.
- Nya professionella kontakter och nätverk mellan nyckelaktörer.
- Svenska kyrkans församlingar och pastorat har större kunskap om kyrkor som utgångspunkter för lärande och undervisning samt det kyrkliga kulturarvet som ett starkt "varumärke" i och för den kyrkliga verksamheten.
- Allmänheten uppskattar i större utsträckning det kyrkliga kulturarvets sociala och ekonomiska värden.

Eventuell koppling till andra projekt

"Förstudie Mötesplats kulturarv – lärande – besöksnäring", 2023. Föreliggande rapport redogör för förstudiens genomförande, samt lämnar förslag till upplägg för ett projekt 2024 (identifierade partners, frågeställningar och förslag till aktiviteter).

Vid Svenska kyrkan har sedan 2017 bedrivits ett systematiskt och sammanhållet arbete kring lärande och undervisning, vilket är ett av församlingarnas grundläggande uppdrag enligt kyrkoordningen. "Programmet Lärande och undervisning" (Kyrkostyrelsens dnr 2019-0516) ger bakgrund och förutsättningar för uppdraget. Biskopsbrevet "och lär dem ..." från 2021 hör samman med denna satsning.

Utredningen "Domkyrkan som katedral – identitet och uppdrag. En utredning om domkyrkornas ställning i Svenska kyrkan" (Svenska kyrkans utredningar 2021:1) hade som uppdrag att utreda och föreslå förändringar för att bättre stödja och ta till vara domkyrkornas unika identitet och uppdrag. Detta projekt handlar om Svenska kyrkans kulturarv i hela dess bredd, men många av de aktuella frågorna berör på ett särskilt sätt domkyrkorna både som stiftscentrum och besöksmål.

Uppsala domkyrka har publicerats i serien Sveriges Kyrkor, vol. 227-237, som ett resultat av det så kallade Huseliusprojektet (Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien, Upplandsmuseet och Uppsala universitet). Ett stort antal forskare med inriktning på historia, arkitektur och konstvetenskap har bidragit till verket.

Vid Forum för forskning kring de kyrkliga kulturarven (FFKK), Uppsala universitet, bedrivs idag en mötesplats och diskussionsyta om de kyrkliga kulturarven där akademi, kyrka och samfund samt aktörer på kulturarvsfältet möts. Inom forum bedrivs idag också flera projekt som berör frågorna. Speciellt kan nämnas Renässansens rum, finansierat av Berit Wallenbergs stiftelse (2023-2024) som berör bruket och förståelsen av reformationstidens kyrkorum. Projektets resultat pekar hittills på flera frågor av stort värde för att även förstå både bruk och materialitet av det kyrkliga kulturarv vi har idag.

År 2024 inträffar ett så kallat kontrollstationsår för den kyrkoantikvariska ersättningen, då regeringen (kulturdepartementet) genomför en analys av frågor som rör de kyrkliga kulturvärdena och en uppföljning av de resultat som uppnåtts utifrån överenskommelsen mellan staten och Svenska kyrkan, baserat bland annat på kompetensfrågor och tillgängligheten till de kyrkliga kulturminnena. Genom den kyrkoantikvariska ersättningen och överenskommelsen med staten har Svenska kyrkan ett samhällsligt uppdrag att göra de kyrkliga kulturminnena tillgängliga för alla i minst samma utsträckning som vid tiden för relationsändringen. Utfallet vid den senaste kontrollstationen var positivt för synen på det kyrkliga kulturarvet som resurs. Regeringen pekade dock på att den vikande tillgängligheten bör mötas med åtgärder, samt att samverkan mellan Svenska kyrkan och andra samhällsaktörer är väsentlig för att vidmakthålla synen på kulturarvet som allas.

Hur motsvarar projektets mål, syfte och resultat de identifierade kunskapsbehoven i det nationella kunskapsutvecklingsprogrammet och aktuell utlysning?

Projektet bidrar till huvudområde 4 i det nationella programmet för kunskapsutveckling inom det kyrkliga kulturarvet: *Användning och tillgängliggörande av det kyrkliga kulturarvet*, och alla dess delområden i olika omfattning.

- Projektet bidrar till att det kyrkliga kulturarvet ses som en tillgång i utvecklingen av församlingarnas verksamhet och bättre integreras som en resurs i samhället. Projektet utforskar och sprider kunskap om finansieringsformer och bygger samverkan mellan olika aktörer.
- Projektet utvecklar synen på det kyrkliga kulturarvet och kyrkomiljöerna i ekonomiska kontexter som spänner över hela stiftet, landet och även internationellt.
- Projektet utvecklar synen på det kyrkliga kulturarvet som allmänmänniskt och av intresse för alla att förstå och bygga kunskap om.
- Projektet utforskar samspelet mellan det materiella och det immateriella, genom att undersöka möjligheter och begränsningar för det kyrkliga kulturarvet att bidra till kyrkans grundläggande uppgift specifikt, och till ekonomisk, social och andlig hållbarhet i samhället generellt.
- Projektet utforskar användningsområden för kyrkorna och kyrkorumen inom lärande/undervisning och besöksnäringen, som kan vara väl utarbetade men också med potential till vidareutveckling för att vara mer samstämmigt med nutida möjligheter och behov.

Hur kan projektet bidra till Svenska kyrkans arbete med att bevara, använda och utveckla det kyrkliga kulturarvet?

Svenska kyrkan har sedan relationsändringen 2000 utvecklat ett resonemang som sammankopplar det kyrkliga kulturarvets bevarande med fortsatt kyrkligt bruk. Detta projekt undersöker bland annat kopplingen mellan kyrkans åtaganden enligt överenskommelsen med staten och kyrkans grundläggande uppgift formulerad i Kyrkoordningen.

Regeringen har också hörsammat Svenska kyrkans syn på kulturarvet. Regeringens skrivelse (Skr. 2018/19:122) *Det kyrkliga kulturarvet*, s.4:

”I kyrkomiljöerna och kyrkorummen, i konsten, liturgin och musiken förmedlas kontinuitet och något allmänmänskligt som sätter oss själva i ett större sammanhang. Även människor som är födda i en annan del av världen kan i det kyrkliga kulturarvet i Sverige finna igenkänning och kontinuitet. Samtidigt präglas det kyrkliga kulturarvet även av förändring. Det är ett levande kulturarv som formas och utvecklas i takt med att människor använder det. Så har både liturgiska bruk och användningen av kyrkorummen påverkat kulturarvets utformning genom århundradena, inte minst genom stora förändringar som reformationen, men också som en effekt av de mindre märkbara och successiva processer som ständigt pågår.”

Regeringen efterfrågar i skrivelsen insatser för att möta ett minskande öppethållande i kyrkorna, s.26:

”Svenska kyrkan har upprätthållit en god tillgänglighet till de kyrkliga kulturminnena sedan relationsändringen. Den minskning som konstateras i kyrkornas öppethållande bör dock mötas med insatser. Samtidigt är det positivt att den fysiska tillgängligheten kompletteras av tillgängliggörande på andra sätt för att öka intresset för det kyrkliga kulturarvet.”

Svenska kyrkan som helhet har ett gemensamt ansvar att tillgängliggöra det kyrkliga kulturarvet genom överenskommelsen av staten. Ansvaret för att hålla kyrkobyggnaderna öppna ligger dock hos enskilda församlingar och pastorat, som själva beslutar om verksamheten i och kring kyrkobyggnaderna. Detta projekt bidrar till att främja och stimulera församlingar och pastorat att tillgängliggöra kulturarvet genom att bygga och förmedla kunskap. Fler aktiviteter som kopplar till lärande och besöksnäring bidrar också till ökat öppethållande av kyrkobyggnaderna och därmed ökad tillgänglighet till kulturarvet. Det samma gäller utveckling av nya digitala former för tillgänglighet.

Regeringen framför också i skrivelsen från 2018 att ”det kyrkliga kulturarvet är en tillgång som bör tas till vara i arbetet för ett hållbart samhälle” samt att man bör verka för att ”fler samarbeten mellan Svenska kyrkan och andra samhällsaktörer kommer till stånd, främst på lokal och regional nivå.” Kyrkorna utgör en av Sveriges största och bäst sammanhållna kategorier av kulturegendom. Projektet lyfter dess möjligheter att bidra till social sammanhållning genom bland annat interkulturell och - religiös dialog. Projektet främjar också ökade samarbeten med andra samhällsaktörer i syfte att stärka det kyrkliga kulturarvets roll i både sociokulturella och samhällsekonomiska sammanhang.

Beskriv hur projektets resultat kan vara tillämbart för de förvaltande enheterna inom Svenska kyrkan?

Svenska kyrkans församlingar och pastorat är en av projektets primära målgrupper. För att det kyrkliga kulturarvet ska kunna vara en resurs i undervisning och besöksnäring måste församlingar och pastorat själva driva en utveckling av sin verksamhet. Projektet verkar för en ökad kännedom hos församlingarna kring möjligheter och begränsningar, samt att inspirera till nya sätt att arbeta med kulturarvet som en del i den övriga verksamheten. Projektet ämnar lyfta kulturarvets roll som pedagogisk resurs för alla delar av den grundläggande uppgiften: fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission, med särskilt fokus på lärande. Projektet avser ha en inriktning som gör att metoder och förhållningssätt är skalbara och relevanta för Svenska kyrkans lokala enheter, oavsett storlek.

För stora församlingar eller de pastorat som vårdar ett större antal kyrkobyggnader med tillståndsplikt kan projektets resultat bidra till möjligheterna att utnyttja olikheterna i kyrkobeståndet. Projektet bidrar också till stiftens främjandearbete riktat till församlingar och pastorat. Frågeställningarna är relevanta såväl för antikvarier och konservatorer som pedagoger och kommunikatörer.

Projektet skapar en central plats för att samla frågorna om framtida behov av kompetens och forskning som kopplar samman kulturarv, teologi och pedagogik. Mötesplatsen blir ett forum för arbetet med det kyrkliga kulturarvet – kompetensutveckling av professionella i kombination med en tydlig inriktning mot allmänheten.

Metod och teori

Metod

Det tvärssektoriella mötet i gemensamma frågor, men utifrån olika perspektiv, utgör projektets huvudsakliga metod. Mötet sker inte bara mellan olika vetenskapliga traditioner, utan också genom att bryta teori och praktik och genom att låta yrkesutövare och ideella mötas. Platsen, det vill säga Uppsala domkyrka, utgör ett konkret exempel och en "experimentlåda" för praktisk tillämpning. Projektets resultat utgörs av en dokumentation som i olika medier ska kunna användas för vidare lärande, metodutveckling och ge inspiration till praktisk användning i kyrkor och kyrkomiljöer.

I planeringsfasen förbereds de aktiviteter som äger rum i och i närheten av domkyrkan. Beställning av fördjupningsartiklar och rapport utifrån projektets huvudsakliga frågeställningar sker. En kommunikationsplan fastställs och information sprids om projektet, samt inbjudan skickas till målgrupperna.

Under en vecka i maj 2024 bildar Uppsala domkyrka med närmiljö ett forum med olika seminarier, föreläsningar, visningar och andra aktiviteter. Forumet blir en mötesplats som främjar samtal och reflektion kring kulturarv, lärande och besöksnäring och vänder sig till professionella inom de tre områdena, samt allmänheten.

Under genomförandet av de olika aktiviteterna kommer registrering av antal deltagare, besökare eller åhörare noteras. Även siffror rörande kommunikationens räckvidd kommer dokumenteras. Deltagarna i seminariet kommer att bli ombedda att utvärdera dagarna. Allt sammanställs i slutrapporteringen.

Teori

Projektet samlar flera stora kompetensområden med bas i frågor kring kulturarv, lärande och besöksnäring och med utgångspunkt från vetenskapliga discipliner som teologi, kyrkohistoria, religionsvetenskap, konstvetenskap, arkitekturhistoria, kulturarvsstudier, museologi och destinationsutveckling. Olika professioner bidrar genom sitt deltagande till projektets teoretiska grund.

Projektet lutar sig mot en kunskapssyn som innefattar flera dimensioner: fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. Denna kunskapssyn genomsyrar även biskopsbrevet *“och lär dem...”* och tydliggör att kunskap är ett komplext begrepp där de didaktiska frågorna hur, vad, varför och för vem måste tas i beaktande när det kommer till kyrkans arbete med att undervisa och lära om kristen tro. För att tillgängliggöra det kyrkliga kulturarvet behövs ett brett spektrum av undervisning där olika pedagogiska metoder ger förutsättningar för ett livslångt lärande.

För projektet är det också relevant att titta på lärande ur ett sociokulturellt perspektiv. Med detta avses att lärandet är situerat, att människans förmåga till lärande är påverkad av samhällets traditioner, kulturella normer och sedan tidigare lagrade kunskaper. Lärande och undervisning som tar hänsyn till olika aspekter av tillgängliggörande förväntas innebära att olika pedagogiska metoder används. Detta ökar sannolikheten att kunskap om kristen tro och tradition sker och att denna kunskap betraktas som meningsfull.

Projektets syn på kulturarvet ligger i linje med Svenska kyrkans resonemang som sammankopplar det kyrkliga kulturarvets bevarande med fortsatt kyrkligt bruk. Kulturarvet är till sitt väsen dynamiskt, något som anförtrotts oss för att främjas och förnyas och Svenska kyrkan vill att kulturvärdena ska kunna upplevas även av kommande generationer. Det behöver därför användas och utvecklas för att bevaras tillsammans med den immateriella kunskap som fortsatt kyrkligt bruk innebär, och som hjälper till att motivera de stora kostnaderna för vård och underhåll.

Översikt av befintlig kunskap och forskning relevant för kunskapsutvecklingsprojektet

Nedan listas forskning, rapporter, projekt eller initiativ som bedöms vara relevanta för projektet. Projektet kan komma att bjuda in motsvarande kontaktpersoner att till exempel ingå i en referensgrupp, eller för att dela erfarenheter vid någon av aktiviteterna under Forumsveckan.

Svenska kyrkans kulturarv - Forskningsöversikt 2015-2022

Institutionen för kulturvård vid Göteborgs universitet har uppdragits att sammanställa en forskningsöversikt för åren 2015-2022 kopplat till Svenska kyrkans kulturarv. Syftet med forskningsöversikten är att redogöra för den forskning/kunskap om Svenska kyrkans kulturarv som producerats vid lärosäten/i akademiska miljöer under åren 2015-2022. Avsikten är att reflektera över kunskapens innehållsmässiga fokus och omfattning samt ge en bild av graden av forskningsaktivitet vid de olika institutionerna. Analysen ska om möjligt också peka på relevanta kunskapsluckor och planeras leverera sina resultat i okt 2023.

Föremålen berättar

Örebro läns museum leder denna förstudie som har målet att öka kunskapen och engagemanget för kyrkliga inventarier hos såväl församlingar som allmänhet. Genom ett samarbete mellan museum,

forskare och församling ska kunskapsläget kring de inventarier som finns hos samarbetsparten Viby församling och de kyrkliga föremålen i museets samlingar kartläggas och en plan för fortsatt forskningsarbete om föremålen tas fram. Ett viktigt mål är att ge församlingen stöd och kompetens i arbete och kommunikation om föremålen som uttryck för kyrkliga bruk och samhällsliga förhållanden.

Svenska kyrkans samhällsekonomiska bidrag till kultur och kulturarv, Ramboll, 2020

Det samhällsekonomiska värdet av att Svenska kyrkan förvaltar det kyrkliga kulturarvet beräknas uppgå till 1,7 miljarder kronor per år. I beräkningen ingår värdet av drift och underhåll av kyrkor och kapell som byggnader, rum och mötesplatser för andra kulturella aktiviteter, värdet av kyrkorna som besöksmål och de visningar som hålls av kyrkor och kapell. Undersökningen beräknar även värdet av att kunskap om byggnadsvård bevaras, används och utvecklas. I Rambolls uppskattning av Svenska kyrkans årliga samhällsekonomiska bidrag till kulturen bidrar bland annat besök och visningar av kyrkor och kapell med 29 mkr, konserter med 62 mkr, utbildning och undervisning med 17 mkr, samt vernissager och scenkonst med 6 mkr vardera.³ Alla dessa verksamhetsområden kan antas bidra till landets besöksnäring.

Ett land att besöka - En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring (SOU 2017:95)

Det kyrkliga kulturarvets roll inom besöksnäringen är i några hänseenden vedertagen, med nära 3000 kyrkobyggnader och tillhörande inventarier som omfattas av kulturmiljölagen, men ändå relativt utforskad. Det saknas statistik över samtliga besök i kyrkor och kapell, men i enkätundersökningen Kyrkbussen från 2017 svarar 17,8 procent av svenskarna att de någon gång under året har besökt en kyrka som turist.⁴ Trots det nämns inte Svenska kyrkan i den statliga utredningen *Ett land att besöka - En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring* (SOU 2017:95) vars uppdrag var att lämna förslag på en sammanhållen politik för hållbar turism och växande besöksnäring. Även om utredningen tillstår att "en heltäckande beskrivning är inte görligt" så nämns inte det kyrkliga kulturarvets bidrag ens i förbigående, bland myndigheter, museer, intresseorganisationer och föreningar. Syftet med uppdraget var att ge regeringen underlag för att stärka besöksnäringen som export- och jobbmotor i hela landet. Svenska kyrkan har därmed ingen naturlig del i den gemensamma kraftsamling inom besöksnäringen som aktörerna uppmanas till.

Uppsala domkyrka i serien Sveriges Kyrkor

Uppsala domkyrka är en exceptionellt väl utforskad och dokumenterad kyrkomiljö genom publiceringen i nio volymer i serien *Sveriges Kyrkor*, vol. 227-237. Bokverket omfattar omkring 4 500 sidor och 2 200 bilder och följer domkyrkan från dess etablering fram till idag. Ett stort antal forskare med inriktning på historia, arkitektur och konvetenskap har bidragit till verket. Själva kyrkobyggnaden avslöjar en spännande historia från medeltiden till våra dagar. Förvånansvärt mycket finns bevarat av föremål, textilier, skulpturer, målningar och skriftliga dokument. Ett omfattande material finns också om platsen före domkyrkan, den äldre bebyggelsen runt platsen och Gamla Uppsala kyrka.

---

³ Ramboll, *Svenska kyrkans samhällsekonomiska bidrag till kultur och kulturarv*, Tabell 1, 2020, [Svenska Kyrkans Samhällsekonomiska Bidrag till Kultur och Kulturarv \(tt.se\)](https://www.svenskakyrkan.se/medlemskommunikation/medlemskommunikation/20230224) (20230224)

⁴ Svenska kyrkan, *Extern Kyrkbuss 2017 – standardrapport*. Uppsala, 2017.

Kulturarvet som besöksmål

Sveriges hembygdsförbund delar flera förutsättningar med Svenska kyrkan. Kulturarvet som besöksmål är namnet på Sveriges hembygdsförbunds satsning för en stärkt position i besöksnäringen. Syftet med satsningen är att fler ska få tillgång till kulturarvet och samtidigt skapa förutsättningar för ökat engagemang och stärkt ekonomi inom hembygdsrörelsen. I Sverige finns runt 1400 hembygdsgrupper och medlemsföreningarna förvaltar hela 11 000 byggnader. Genom att locka fler ur gruppen turister och tillresta besökare ökar de ekonomiska förutsättningarna för att fortsätta att ta tillvara, använda och utveckla alla dessa kulturarvsskatter. Dessutom kan det leda till att fler hittar vägar till engagemang i föreningarnas verksamhet.

Vägen är allt: en introduktion till religionspedagogik för den kristna församlingen (Argument 2021)

Vägen är allt ger ett underlag som kan inspirera till en religionspedagogiskt medveten reflektion i en kristen kontext utifrån de didaktiska frågorna: Varför, Vem, Vilka, Vad och Hur? Caroline Klintborg är docent i religionspedagogik och forskare vid Svenska kyrkans enhet för forskning och analys. Hon har i sin forskning ett särskilt fokus på frågor som rör människors meningsskapande, Svenska kyrkans plats och betydelse idag samt hur människor talar och uttrycker tro i en tid av religiös förändring.

Som forskare i kontakten med medarbetare i församlingar har Caroline mött en önskan att inom ramen för ämnet religionspedagogik få svar på frågan: Hur ska vi göra för att nå fram till människor? Denna pedagogikens ”hur”-fråga är kanske den av de didaktiska frågorna som är enklast att ge ett konkret svar. Vi kan finna en metod – om än inte den bästa och aldrig den enda – men en metod kan formuleras. Boken utgår från Klintborgs övertygelse att frågan Hur inte går att besvara utan ett reflekterat förhållande till de andra didaktiska frågorna: Vem är jag? Vilka är det jag möter? Vad vill jag förmedla? Varför? Först när dessa frågor besvarats kan vi göra en välgrundad reflektion över frågan Hur. Samtliga didaktiska frågor måste besvaras för att det pedagogiska arbetet ska bli helt, långsiktigt, reflekterat, trovärdigt och integrerat i oss själva.

Med (ie)vetenhet, motstånd och engagemang, gymnasieungdomars tal om och erfarenheter av religion (avhandling Uppsala universitet 2021)

Anna Wrammert, universitetslektor vid Teologiska institutionen (empirisk-praktiska studier av religion och teologi, Uppsala universitet, visar i sin forskning hur lärande om religion sker på olika platser i ungas vardagsliv samt att detta lärande präglas av både kritisk och kulturell medvetenhet om hur religion framställs och förstås i det samtida Sverige, i och utanför medier. Gymnasieelever är både medvetna och kritiska till förenklade framställningar och stereotypa bilder av religion. Unga människor konstruerar religion på många olika sätt och tvärtemot vad Wrammert först förutsatte så förknippas religionen snarare med gemenskap, vägledning och kultur än med våld och konflikter. Avhandlingens resultat visar att unga människor generellt har ett stort intresse av att diskutera religion, oavsett hur de definierar sin egen religionstillhörighet. Med begreppet medievetenhet menar Wrammert att unga har goda kunskaper om källkritik samt att de är medvetna om att de påverkas av de bilder som de möter av religion, både i etablerade och i sociala medier. För kyrkans arbete med lärande och undervisning är detta ett viktigt perspektiv och viktiga kunskaper att ha med i mötet med unga människor.

Andligt kulturarv - Religion, mångfald och museer (2016)

Andligt kulturarv – Religion, mångfald och museer, digital resurs:

<https://www.youtube.com/watch?v=uyTtbNYfNCA>

I de flesta museisamlingar finns föremål från olika religioner. På Historiska museet finns t ex en stor samling medeltida kyrkokonst. Sverige är ett sekulariserat land, hur påverkar det religiösa kulturarvet oss idag? Och vilken roll kan museer spela i diskussioner om de existentiella utmaningar som samhället står inför idag? Vilka frågor och ställningstaganden är viktiga? Medverkande: David Thurfjell, professor i religionsvetenskap vid Södertörns högskola, James Webb, konstnär, Maria Kjellsdotter Rydinger, präst och projektledare för "Tillsammans för Sverige", samt Helena Wangefelt Ström, forskare i museologi vid Umeå universitet.

De kyrkliga kulturarven: aktuell forskning och pedagogisk utveckling (2014)

En samling texter som berör forskning om kyrkokonst, kyrkliga kulturarv, pedagogik och historisk forskning på fältet. Det är ett stort antal artiklar från konstvetare, kulturarvspraktiker och pedagoger som arbetat med kyrkliga kulturarven. Hur ska vi förstå de kyrkliga kulturarven, vilka utmaningar finns, hur ser forskningen på fältet ut och vilka utmaningar finns inför framtiden. Boken är utgiven av Forum för forskning kring de kyrkliga kulturarven vid Uppsala universitet.

Litteraturförteckning

De kyrkliga kulturarven. Aktuell forskning och pedagogisk utveckling, red. Emilie Karlsmo, Jakob Lindblad och Henrik Widmark, Uppsala: Acta universitatis Upsaliensis, 2014.

Mötesplatser för trons och livets frågor. Samlade erfarenheter från olika församlingar i Växjö, Strängnäs och Västerås stift, Stockholm: Verbum, 2016.

Ingerholt, Charlotta och Tina Pederson, *Allmänna vägar och privata utflykter. När kyrka och skola möts i kyrkorummet*, Varberg: Argument, 2021.

Klintborg, Caroline, *Vägen är allt. En introduktion till religionspedagogik för den kristna församlingen*, Varberg: Argument, 2021.

Ramboll, *Svenska kyrkans samhällsekonomiska bidrag till kultur och kulturarv*, Tabell 1, 2020, <https://via.tt.se/data/attachments/00856/fe47d74e-835b-4d12-acb9-cc7a7c31b53a.pdf> (20230224)

Regeringens skrivelse, *Det kyrkliga kulturarvet*, Skr. 2018/19:122, <https://data.riksdagen.se/fil/70D99D22-6A7A-465D-AF94-6F4B69DCE9A3> (20230224)

Svenska kyrkan, Biskopsmötet, *"och lär dem" Ett biskopsbrev om lärande och undervisning*, Uppsala 2021, <https://www.svenskakyrkan.se/filer/6c8a3ada-bbd5-4d08-ac56-31db28a426e4.pdf> (20230224)

Svenska kyrkan, *Domkyrkan som katedral – identitet och uppdrag. En utredning om Domkyrkornas Ställning i Svenska kyrkan*, Svenska kyrkans utredningar 2021:1, https://www.svenskakyrkan.se/filer/1374643/SKU%202021_1%20Domkyrkan%20som%20katedral%20-%20identitet%20och%20uppdrag.pdf?id=2377067 (20230224)

Svenska kyrkan, Extern Kyrkbuss 2017 – standardrapport. Uppsala, 2017.

Svenska kyrkan, Programmet Lärande och undervisning, Uppsala, Kyrkostyrelsens dnr 2019-0516.

Svenska kyrkan, Kyrkomötets uttalande om undervisning, 2019,
<https://www.svenskakyrkan.se/filer/Kyrkom%c3%b6tets%20Uttalande%20om%20undervisning%2020%20november%202019.pdf> (20230224)

Svenska kyrkans kulturarv. Forskningsöversikt 2009-2014, Göteborgs universitet, Institutionen för kulturarv, 2014,
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/37772/gupea_2077_37772_2.pdf?sequence=2&isAllowed=y (20230224)

Sveriges Hembygdsförbund, *Förstudie avseende hembygdsrörelsens förutsättningar för att stärka sin position i besöksnäringen*, Graffman Företagsledning & Utveckling AB, 2020.
<https://filer.hembygd.se/shf/uploads/files/2020/10/05/F%C3%B6rstudie%20om%20hembygdsturism%202020.pdf> (20230224)

Uppsala domkyrka, I-IX, Sveriges Kyrkor vol. 227-237, Uppsala, Upplandsmuseet, 2910-2015.

Utredningen Sveriges Besöksnäring, Betänkande: *Ett land att besöka - En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring*, Statens offentliga utredningar SOU 2017:95,
https://www.regeringen.se/contentassets/153ef49a58224148be5ae509ebb619b0/sou-2017_95-webb.pdf (20230224)

Wangefelt Ström, Helena, *Lighting candles before a headless Jesus. Sacred heritage, heritagized sacredness, and the many journeys between categories*. Umeå universitet, Umeå universitet, Institutionen för kultur- och medievvetenskaper, 2022.

Wrammert, Anna, *Med(ie)vetenhet, motstånd och engagemang, gymnasieungdomars tal om och erfarenheter av religion*, Uppsala universitet, Teologiska institutionen, 2021.

Projektledares meriter relevanta för projektet

Uppsala domkyrkoförsamling, i samverkan med enheten för kulturarvsstöd, kyrkokansliet samt FFKK, genom konstvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet, kommer att utlysa en visstidsanställning som projektledare med tillträde under hösten under förutsättning att söka medel beviljas.

Kvalifikationer och kompetens som kommer att efterfrågas är erfarenhet av att arbeta operativt samt av att planera, leda och styra projekt, kunskap om och förankring i Svenska kyrkans tro och tradition; kunskap om Svenska kyrkans arbete med lärande och undervisning samt förståelse av Svenska kyrkans pedagogiska och teologiska utmaningar för framtiden samt dokumenterade arbetslivserfarenheter eller studier inom kulturarv, lärande och besöksnäring samt utställningsproduktion.

Projektmedarbetares meriter relevanta för projektet

En styrgrupp från sökande parter (Uppsala domkyrkoförsamling, enheten för kulturarvsstöd vid kyrkokansliet samt FFKK vid Konstvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet) kommer tillsättas som projektets beslutande organ, bestående av personer som har mandat att ta beslut i frågor som rör projektet samt har kompetens som rör projektets områden.

Projektgruppen kommer omfatta projektledaren, en eller flera medarbetare med gedigen erfarenhet inom Svenska kyrkans arbete med kulturarv och/eller lärande samt kompetenser inom kommunikation och administration.

För genomförandet av olika aktiviteter kommer projektet att knyta till sig ett flertal personer som medverkar i projektet med särskilda insatser, till exempel med att ta fram texter och rapporter, hålla presentationer/föreläsningar eller redigera dokument. Urvalet av personer kommer huvudsakligen att ske genom de kontaktnät av organisationer, institutioner och personer som kommit till projektets kännedom genom förstudien.

Etiska överväganden

Projektet svarar mot Svenska kyrkans teologi, värdegrund och samhällsuppdrag, som också berör demokratiska aspekter. Såväl kyrkoordningen som överenskommelsen mellan staten och Svenska kyrkan syftar till att dagens och morgondagens människor kan använda, uppleva och tillgodogöra sig kyrkobyggnadernas värden. Detta gäller alla, vare sig man är medlem i Svenska kyrkan eller inte.

Projektorganisation och rollfördelning

Styrgrupp:

- Säkerställer att projektets resultat är i linje med befintlig planering och organisation.
- Säkerställer projektresultatet kopplat till budgeten för projektet.
- Stöder projektledningen, säkerställer att den har full kontroll och att projektet kommer att nå målet.
- Håller sig kontinuerligt informerad om projektets status (genom styrgruppsmöten, statusrapporter, riskanalys).
- Tar beslut om förändring av projektet med befogenhet att ändra kravbeskrivningen, godkänna leverans och överlämning, samt avsluta projektet (även i förtid).
- Agerar som länk mellan verksamhet och projekt.

Projektgruppen består av projektledare och projektmedarbetare.

Projektledare:

- Genomför projektet med resultat inom ramarna för projektplan.
- Säkerställer att organisationen och arbetssättet är ändamålsenliga, dokumenterade och tydliga.
- Har huvudansvar för projektets budget, inkomster och utgifter.
- Planerar, leder, följer upp och styr produktionsarbetet.
- Identifierar och ger förslag på förbättringar i arbetssättet.
- Rapporterar och informerar om projektläget till styrgrupp och finansörer.
- Leder och bistår resurserna i projektet.

Projektmedarbetare:

- Ingår i projektgruppen.
- Kommer överens med uppdragsgivaren om åtagandets omfattning och ansvarar för resultatet av det egna arbetet i projektet.

- Bidrar till projektets mål samt verkar för att projektet genomförs på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.
- Kan till exempel vara administratör, kommunikatör eller redaktör.

Övriga medverkande kommer att knytas till projektet genom avtal.

Aktiviteter i projektet

Uppsala domkyrka, Uppsala domkyrkoförsamling, och dess kontext i staden, stiftet och landet blir ett nav för de aktiviteter som anordnas under fyra dagar, och som utgår från de frågeställningar som identifierats i förstudien. Samverkan och deltagande parter i projektets genomförande utgår i huvudsak från de kontakter som skapats genom förstudien och där potential för fortsatt samverkan identifierats. Detsamma gäller parter som ska svara för vissa, specifika leveranser inom projektets ram. Aktiviteterna såsom de listas nedan är tänkta att informera och inspirera samtliga målgrupper som projektet riktar sig till och koppla till de formulerade målen för projektet.

Projektet omfattar följande aktiviteter:

Ett tvådagars *seminarium* (kopplar till projektmål nr 1-3 samt 5-6)

Seminarieriktas till professionella aktörer och ideellt engagerade som arbetar med kyrkor som lärandemiljö och besöksmål. Seminariet planeras att äga rum i Humanistiska teatern, en lokal Svenska kyrkan har använt tidigare för likartade evenemang och som ger goda förutsättningar för presentationer och interaktivitet. Platsen gör det också möjligt att etablera samband med de aktiviteter som äger rum i domkyrkan.

Inför seminariet kommer fyra fördjupningsartiklar och en utredning att beställas. Artiklarna ska utifrån nedan perspektiv belysa något eller några av frågeställningarna kring lärande/undervisning som identifierats genom förstudien (beskrivna under rubriken Syftet med projektet).

1. Konst-/kulturvetenskapliga perspektiv
2. Museologi eller kulturarvsstudier
3. Teologiska/kyrkohistoriska perspektiv
4. Svenska kyrkans perspektiv

För uppdragen att skriva artiklar kommer projektet tillfråga utvalda deltagare i förstudiens aktiviteter. I första hand från exempelvis Institutionen för musik och bild vid Linnéuniversitetet i Växjö, Institutionen för kultur- och medievvetenskaper vid Umeå universitet, Teologiska institutionen vid Uppsala universitet, samt sakkunniga inom Svenska kyrkan.

Den beställda utredningen ska utgå från besöksnäringens perspektiv och belysa kyrkorummens potential som besöksmål samt om – och på vilket sätt – detta kan bidra till att bevara, använda och utveckla det kyrkliga kulturarvet. Resultatet ska bidra till att identifiera interna hinder och framgångsfaktorer för hur kyrkan och församlingarna kan medverka i en framtida utvecklingsprocess, samt ge underlag för hur en sådan process skulle kunna läggas upp med hänsyn till strukturella, kulturella och processmässiga förutsättningar. Resultatet ska kunna anpassas efter olika förutsättningar på församlings-, stifts- och på nationell nivå i Svenska kyrkan samt bidra till att stärka bilden av Svenska kyrkan som samverkanspart i besöksnäringen och i lokala, regionala och nationella besöksnäringarnätverk. För utredningsuppdraget kommer projektet anlita en konsultfirma med

kompetens att driva utvecklingsprocesser och erfarenhet av besöksmålsutveckling samt kulturarvsarbete.

Artiklarna och utredningen ska vara färdigställda i en första version inför seminariet och ligga till grund för inledande presentationer (keynote) i de två spår utgör seminariets tema: kyrkor som lärandemiljö respektive kyrkor som besöksmål. Inbjudan till seminariet kommer att gå till professionellt aktiva forskare och museianställda, samt kyrkliga företrädare och ideellt aktiva i stift och församlingar.

Inbjudan kommer att efterfråga kortare presentationer av hur man praktiskt arbetar med att tillgängliggöra kyrkliga föremål, kyrkorum eller kulturmiljöer utifrån olika didaktiska/pedagogiska perspektiv och metoder, eller som uttryck för Svenska kyrkans ambitioner för lärande och undervisning. Likaså kommer inbjudan uppmana stift och församlingsaktiva att bidra med exempel på hur kyrkomiljöer och kyrkorum idag används som besöksmål och vilka möjligheter och problem man ser i relation till församlingens verksamhet i övrigt.

Seminariet ska ge gott om utrymme för dialog och diskussion om det kyrkliga kulturarvet som samhällsresurs och hur vi, utifrån olika perspektiv, målbilder och förutsättningar, kan lära av varandra för utveckla kyrkorna som lärandemiljö och besöksmål.

En publikation om kyrkor som lärandemiljöer (kopplar till projektmål nr 2-5)

Sammanställningen av beställda artiklar och presentationer på seminariet ska ge perspektiv och fungera som inspiration för församlingar i sitt arbete med att tillgängliggöra kulturarvet. Projektet ska undersöka möjligheten att producera publikationen i samarbete med Enheten för forskning och analys vid kyrkokansliet.

En rapport om kyrkorna som besöksmål (kopplar till projektmål nr 6)

Rapporten ska innehålla dels den förberedande utredning som tagits fram inför seminariet, dels en sammanfattning och reflexion kring seminariets presentationer på detta tema samt de möjligheter och problem församlingarna står inför i relation till besöksnäringen. Projektet ska undersöka möjligheten att producera rapporten i samarbete med Enheten för forskning och analys vid kyrkokansliet.

Kommunikation av konserveringsarbeten (kopplar till projektmål nr 1 och 3-6)

Uppsala domkyrka har två avancerade ateljéer för renovering av glasmålningar och textilier. Genom att visa hur konservatorerna arbetar och informera om frågor som rör vården av det materiella kulturarvet avser dessa aktiviteter skapa intresse kring vård/hållbarhet/återbruk samt varför/hur och till vilken kostnad konservering sker:

1. Producera en film vardera för glas respektive textil i syfte att låta betraktaren få närbilder på hantverket och följa en konserveringsprocess över en längre tid. Filmerna blir ett visuellt hjälpmedel för en kommenterad och fördjupad föreläsning av glas- respektive textilkonservator. Föreläsning med filmvisning sker lämpligtvis i ett av domkyrkans kor. Öppet för allmänheten.
2. Producera en film som kan upplevas utan fördjupad föreläsning. Denna filmvisning kan annonseras vid ett antal tillfällen. Det blir också ett material som kan användas i andra kanaler tex vid inspiration/fortbildning, sociala medier, kulturnatt.
3. Publik damning av Skånelaskåpet. Öppet för allmänheten.

Tre utställningar och visningar (kopplar till projektmål nr 3-5)

Det estetiska uttrycket har varit centralt i kyrkans historia för gestaltandet av religiösa erfarenheter och i Uppsala domkyrka visas regelbundet samtidskonst som berör religiösa och existentiella teman. Genom dessa utställningar kan man visa på det kyrkliga kulturarvets kontinuitet och föränderlighet då det alltid haft till uppgift att spegla tolkningen av kristen tro i en historisk kontext.

För att väcka intresse för det materiella och immateriella kyrkliga kulturarvet visas också regelbundet historiska föremål som är relaterade både till den lokala kontexten i Uppsala domkyrka men som också är insatta i ett större kyrkligt sammanhang och som handlar om undervisning/lärande i kristen tro. För att ge exempel på hur man kan skapa utställningar och visningar både med utgångspunkt från lokal kontext och för att fördjupa lärandet om kristen tro och tradition som tilltalar en bredare publik ska projektet innehålla:

1. Det rituella rummet

En utställning som handlar om att ställa ut föremål (i huvudsak textil) kopplade till de kyrkliga handlingarna. Föremålen placeras ut på utvalda platser i kyrkorummet i syfte att undervisa om dop, konfirmation, vigsel, begravning och gudstjänst. Denna utställning kommer att visa på det kyrkliga kulturarvets kontinuitet och föränderlighet samt mana till samtal och reflektion kring människans rituella behov och hur kyrkan som samlingsplats har svarat och svarar mot dessa.

För att ytterligare fördjupa utställningens angelägenhet och väcka intresse hos allmänheten kommer ett antal dopdräkter med tillhörande personlig berättelse att samlas in och visas upp som en del i utställningen.

Utställningen ska vara tillgänglig och möjlig att ta till sig på egen hand men det kommer också att finnas möjlighet till fördjupad visning tillsammans med guide. Konstvetenskapliga institutionen tillfrågas för samarbete att skapa en catwalk där man visar upp olika liturgiska plagg samt undervisar om dess funktion vid ett tillfälle under utställningsperioden. Detta tillfälle kan vara avgiftsbelagt.

2. I fablernas värld

En utställning som handlar om hur djur på under medeltiden gavs förmänskligande drag och därför fick symboliska funktioner när det kommer till att undervisa om moral och etik genom det kyrkliga bildspråket. En fråga som blir aktuell kopplat till denna utställning är: Hur förmedlar man kristen tro på ett begripligt sätt i en given kontext och i en given tid? Med hänsyn givet domkyrkans material behöver utställningen breddas till att inbegripa både fabeldjur och verkliga djur.

Utställningen ska produceras på ett sätt som gör den tillgänglig i synnerhet för barn men också för vuxna. Den ska vara möjlig att ta del av på egen hand men kommer också att kunna fördjupas tillsammans med guide.

3. Vasarelaterade föremål

En mindre utställning som kompletterar de vasarelaterade föremål som finns att se i

domkyrkans museum, Skattkammaren. Föremålen i utställningen kommer att vara föremål som annars inte visas publikt och vi vet att vasarelaterade föremål intresserar en bred publik samt kan uppmuntra besökare att också ta del av det kulturarv som finns bevarat i Skattkammaren.

Tids- och aktivitetsplan

	2023	Rekrytera projektledare, fastställa arbetsgrupp, styrgrupp och referensgrupp.
Jan-maj	2024	Planering
22-25 maj	2024	Forum i domkyrkan och närområde
Juni	2024	Utvärdering och rapportering

Leveranser

Ett tvådagars *seminarium*

En *publikation* om kyrkor som lärandemiljöer

En *rapport* om kyrkorna som besöksmål

Tre *filmer*, en för glas respektive textil med fördjupad föreläsning, samt en som kan upplevas utan fördjupad föreläsning

Tre *utställningar/visningar*: Det rituella rummet, I fablernas värld, Vasarelaterade föremål

Resultatspridning och kommunikationsinsatser

Projektets resultat samlas i en publikation som görs tillgänglig genom Uppsala domkyrka och Kyrkokansliet.

Domkyrkoförsamlingens befintliga infrastruktur för webbsidor och sociala medier används för projektets fortlöpande kommunikation, informationsspridning och inbjudningar samt anmälningar av deltagande. Kyrkokansliets nätverk och kanaler används för inbjudan och kommunikation som behöver nå ut till hela Svenska kyrkan.

Projektet syftar till att bygga upp kunskap och skapa nätverk som får betydelse för många aktörer inom projektets områden. Befintliga nätverk inom projektets tre fokusområden, tex Domkyrkonätverket och det Domkyrkopedagogiskt nätverket används för spridning av information och resultat när så är möjligt.